

Research Paper

Evaluation of the curriculum of the second secondary course in order to cultivate creative thinking

Elnaz Ahadmutlaqi¹, Reza Vala^{*2}, Alireza Chenari³

1. Ph.D student in the field of educational sciences (curriculum planning orientation), Islamic Azad University, Department of Educational Sciences, Roudhen, Iran.
2. Assistant Professor, Islamic Azad University, Educational Sciences Department, Roudhen, Iran.
3. Assistant Professor, Islamic Azad University, Roudhen Branch, Educational Sciences Department, Roudhen, Iran.

ARTICLE INFO

Abstract

PP: 537-553

Use your device to scan and read the article online

Keywords:

evaluation, secondary school, creative thinking.

Curriculum design in a traditional way (subject-oriented) is associated with many shortcomings and problems. For example, neglecting the personality, needs and desires of learners, non-compliance with the realities of individual life, and discontinuity of various parts of the curriculum can be mentioned. These programs teach subjects that are separate and cause students to feel irrelevant, futile and sometimes even confused. Therefore, the topic of integration has been raised in the field of curriculum in recent decades with more frequency and intensity, and as a new variable, it has placed new horizons in the path of evolution and change of the curriculum paradigm, and has added to the theoretical and practical complexities of the field. The present research was conducted with the aim of presenting a consolidated curriculum model for the development of creative thinking in secondary school students. Based on the findings of the research, the concepts that were emphasized by curriculum experts and teachers according to the four dimensions of the model. It seems that the model designed in the four dimensions of goal, content, learning and evaluation activities in the second year of high school, according to the results of a systematic review of specialized sources and texts as well as qualitative content analysis, has efficiency and effectiveness and has already To have a suitable vision for cultivating creative thinking in secondary schools.

Citation: Ahadmutlaqi, E., Vala, R., & Chenari, A. (2024). **Evaluation of the curriculum of the second secondary course in order to cultivate creative thinking.** *Geography(Regional Planning)*, Special Issue, Number 2, 537-553.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2024.266700.2891

* **Corresponding author:** Reza Vala, **Email:** vala@riau.ac.ir

Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

In today's era, human needs have gone beyond individual and local boundaries and due to the wider and more complex communication of people and societies, common needs have arisen and as a result, the concerns of educational systems have gained a wider scope. Therefore, the need to change the educational and curriculum programs of schools and universities is not considered a choice, but a compulsion and requirement. The speed of development of science in the second half of the 20th century and the first two decades of the 21st century and, accordingly, the emergence of specialized trends; Facing researchers and planners with many different specialized fields, the lack of a common point of view among specialists due to specialization, revealed the issue that although the specialized view of study fields has led to rapid progress in different fields, there is no logical connection between these fields. The fields have become a problem and scientific research, curriculum planning and teaching and learning process have faced serious challenges.

Methodology

According to the nature and concept, the present research was mixed or combined (qualitative and quantitative), in terms of its purpose, it was applied using the field research method.

Results and Discussion

Based on the results of this section, the content and the method of its organization in the integrated curriculum for the development of students' creative thinking are: organizing the content in a topic-oriented (disciplinary) way, organizing the content in parallel courses, organizing the content in a multi-disciplinary (cross , plural), content organization from simple and objective to complex and mental, content organization (horizontal, vertical, spiral and consolidated), content organization according to broad areas, content organization with emphasis on interdisciplinary, content organization with emphasis on

Transdisciplinary, selecting content through complex and multidimensional issues, coherence and integration of content organization, emphasizing themes as multidimensional knowledge, selecting content according to experiences, interests and needs, selecting content in order to create interdisciplinary understanding, flexibility Content, selection of home, school, city and community educational content, content sequence, content continuity (content continuity), content comprehensiveness (physical, mental, social, spiritual safety).

Conclusion

In this study, the results regarding the impact of desirable housing quality and renovated The educational systems of most countries in the world are designed in such a way that they can overcome the problems and complexities of the present age by teaching creative and critical thinking skills; Therefore, when the experts and practitioners of education decide the goal for education, thinking is definitely one of the priorities. Teaching thinking skills and paying attention to them in teaching and learning environments, in addition to identifying and analyzing information sources and developing knowledge, will also bring these benefits: doubt and reasoning , looking at the situation in a multidimensional way, looking open to changes and innovation, thinking without prejudice, open thinking, analytical thinking and paying attention to details. Therefore, in the curriculum, self-awareness and individual criticism of the learners should be taken into consideration, which was correctly recognized by the respondents. In order to explain the mentioned elements, it can be inferred that the content of developing creative thinking for secondary school students will be successful when, in addition to being appropriate to the individual characteristics of the students, they are set based on the principles of learning and organization of content design. The educational content should match the age group, comprehension, interests and desires of the students in order to provide suitable opportunities for all people with different abilities to achieve the educational goals.

References

1. Ahmadi, P. (2021). Compilation of curriculum practice guide and integrated education, in order to empower primary teachers in virtual education in the age of Corona. Booklet of the 18th Conference of the Iranian Curriculum Studies Association. Iranian identity of curriculum and education in the post-corona era. Mashhad Ferdowsi University. March 18 and 19. [In Persian].
2. Alberto Gandolfi (2021). Planning of school teaching during Covid-19, Physica D. the Imagination for Second Graders", International Journal of Information and Education Technology, Vol. 8, No. 2
3. Alipour, Vahidah (2004). Examining the curriculum content of guidance course books from the point of view of critical thinking", master's thesis of Tarbiat Moalem Tehran University. [In Persian]
4. Amini, Mohammad, Rahimi and Marjan. Waiting (2018) Determining the role and contribution of some factors and barriers to the growth of creativity in Iran's educational system (case study: Kashan first secondary schools). Innovation and creativity in human sciences, 9(1): 81-114. [In Persian]
5. Anuri, Mahsa (2019). Compilation of the practice guide of the integrated curriculum of the fifth grade of elementary school. Tehran curriculum master's thesis: Al-Zahra University. [In Persian]
6. Davidson, B. (1994). Critical thinking: a perspective and prescriptions for language teachers. The Language Teacher: 18(4), 20-26.
7. Ebrahimi, Namdar and Mahmoud Mehromhammadi (2019). Education for asking: an introduction to question-oriented educational theory. Tehran: Ney Publishing [In Persian.]
8. Ghislaine Gueudeta , Caroline Poisard (2019). Design and use of curriculum resources for teachers and teacher educators: Example of the Chinese abacus at primary school, International Journal of Educational Research.
9. Hava.Vidergor,Mor.Givon,Eti.Mendel.(2019). "Promoting future thinking in elementary and middle school applying the Multidimensional Curriculum Model", Thinking, Volume, Pages 19-30.
10. Helen Frank , Mike McLinden , Graeme Douglas (2020). Accessing the curriculum; university based learning experiences of visually impaired physiotherapy students, Nurse Education in Practice.
11. Ismaili, Zahra (2019). Compilation of the practice guide of the integrated curriculum of the first grade of elementary school. Master's thesis. Tehran: Al-Zahra University. [In Persian]
12. Jalalpour, Sara (2019). Compilation and production of the practice guide of the integrated curriculum of the third grade of elementary school. (Master's Thesis), Al-Zahra University, Tehran. [In Persian]
13. Jamati, Rasool, Hakimzadeh, Rizvan, Iraqhieh, Ali Reza and Betul Faqih Aram (2022). Presenting the integrated curriculum model for student teachers of Farhangian University, educational and educational studies, (30). [In Persian]
14. Karmi, Morteza and Ahmad Rajabi Baghdar (2015). Designing a model for a curriculum based on fostering creativity in the elementary education of the Islamic Republic of Iran, Ministry of Science, Research, and Technology, Ferdowsi University of Mashhad, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Master's Thesis. [In Persian]

15. Kodkhodazadeh, Somia (2019). The place of curiosity and academic progress in the integrated curriculum from the perspective of primary school teachers, master's degree, Al-Zahra University (S). [In Persian]
16. Lee, J., & Cho, J. (2021). Process-oriented Evaluation Method for Computational Thinking. *Journal of Digital Convergence*, 19(10), 95-104.
17. Maqam Dost, Abu Bakr (2018). Designing and validating the ideal model of the curriculum of kardanesh conservatories with an entrepreneurial approach, PhD, Tarbiat Modares University [In Persian.]
18. Martins, E.C. & Terblanche, F. (2003). Building organizational culture that stimulates creativity and innovation. *European Journal of Innovation Management*, 6(1), 64-74.
19. Mehdizadeh, Parisa (2021). Compilation of practical guidelines for the integrated curriculum of the second grade of elementary school, Master's thesis, Al-Zahra University (S). [In Persian]
20. Mikdashi, T. (1999). Constitutive meaning and aspects of work environment affecting creativity in Lebanon. *Participation & Empowerment: An International Journal*, 7(3), 47-55.
21. Pauker, R.A. (1987). Teaching thinking and reasoning skills: Problems and solutions. Arlington, VA: American Association of School Administrators
22. Pološki Vokić, N., & Aleksić, A. (2020). Are Active Teaching Methods Suitable for All Generation Y students?—Creativity as a Needed Ingredient and the Role of Learning Style. *Education Sciences*, 10(4), 87.
23. Pourabad, Parisa (2019). Comparison of the effect of integrated and traditional curriculum in learning English, Master's thesis, Al-Zahra University (S). [In Persian]
24. Qalavand, Zahra (2019). Designing and validating the sex education curriculum model in the first year of high school with an integrated approach, PhD, Al-Zahra University (S). [In Persian]
25. Rahbar, Ali, Imam Juma, Seyyed Mohammad Reza, Hosseini Desheiri, Afzal Al Sadat and Ali Reza Uzada (2022). Designing a creativity-based curriculum model for student teachers: a foundational data approach. *Education Technology*, 17(1): 121-138. [In Persian]
26. Runco, M.R. & Sakamoto, S.O. (1999) Experimental studies of creativity. In Sternberg, R.J. (ed.) *Handbook of Creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 35-61
27. Safaei, Nusrat, Zarei, Iqbal and Abdul Wahab Samavi (2021). Designing and validating a curriculum model based on creative thinking skills for elementary school students. *Education Technology*, 15(3): 590-579. [In Persian]
28. Saif, Ali Akbar (2015). Modern educational psychology, psychology of learning and education, Tehran: Doran. [In Persian]
29. Scheffler, I. (1960). *The language of education*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
30. Scriven, M., & Richard, W. P. (1987). Defining critical thinking, draft statement written for the national council for excellence in critical thinking instruction. Available at <http://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>; accessed 2017 11 29.
31. Seth King (2022). The education context for twice-exceptional students: An overview of issues in special and gifted education, *Neurobiology of Learning and Memory*.

32. Seth King (2022). The education context for twice-exceptional students: An overview of issues in special and gifted education, *Neurobiology of Learning and Memory*.
33. Sharifi, Saber; Saif Naraghi, Naderi, Ezzatola; Qadsi, Akhr (2017). The position of critical thinking in the upstream documents of Iranian education. *Research in educational systems*, 12 (special issue), 249-266
34. Sharon Lynn ChuElizabeth DeuermeyerFrancis Que(2018). "Supporting scientific modeling through curriculum-based making in elementary school science classes", *International Journal of Child-Computer Interaction*, Volume 16, , Pages 1-8
35. Sidi, Betul (2019). Design and validation of economic education curriculum model in the first year of high school with integrated approach, specialized doctorate, Al-Zahra University (S). [In Persian]
36. Simonton, D. K. (2000). Creativity: Cognitive, Personal, Development, and Social Asects. *American Psychologist*, 55(1), 151–158.
37. Sternberg, R.J. (2006). The nature of creativity. *Creativity Research Journal*, 18(1), 87-98.
38. Susan K. Wolcott, Matthew J. Sargent (2021). Critical thinking in accounting education: Status and call to action, *Journal of Accounting Education*.
39. Tamar Meirovitz , Susie Russak , Ayala Zur (2019). English as a foreign language teachers' perceptions regarding their pedagogical-technological knowledge and its implementation in distance learning during COVID-19, journal homepage: www.cell.com/heliyon.
40. Tamar Meirovitz , Susie Russak , Ayala Zur (2019). English as a foreign language teachers' perceptions regarding their pedagogical-technological knowledge and its implementation in distance learning during COVID-19, journal homepage: www.cell.com/heliyon.
41. Tan Jin , Xiaoling Liu , Jun Lei (2020). Developing an effective three-stage teaching method for collaborative academic reading: Evidence from Chinese firstyear college students, *Journal of English for Academic Purposes*.
42. Tan Jin , Xiaoling Liu , Jun Lei (2020). Developing an effective three-stage teaching method for collaborative academic reading: Evidence from Chinese firstyear college students, *Journal of English for Academic Purposes*.
43. Toloï Khyberi, Fatemeh, Tayibi Thani, Seyyed Mustafa and Baqer Mursal (2021). The effect of integrated curriculum on the learning of experimental sciences and physical education skills of the fifth grade, *educational leadership and management*, (56). [In Persian]
44. Torrance, E.P. (1962). *Guiding creative talent*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
45. Yang. Y.Sh, Chun-Yi Lee, Tsai-Feng Cheng, and ShiJer Lou (2018). " Effects of the Life CurriculumIntegrating the Happiness Teaching and the Mind Mapping Teaching Methods on.
46. Yousefi Waqif, Behnaz and Ezzatullah Naderi (2021). Designing and validating the integrated curriculum model in the preschool period with a focus on the psychomotor area, *research in curriculum planning*, (70). [In Persian]

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)

ویژه نامه، شماره ۲، زمستان ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

ارزشیابی برنامه درسی دوره متوسطه دوم در جهت پرورش تفکر خلاق

الناز احدمطلق: دانشجوی دکتری رشته علوم تربیتی (گرایش برنامه ریزی درسی)، دانشگاه آزاد اسلامی، گروه علوم تربیتی، رودهن، ایران.

رضا والا*: استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، گروه علوم تربیتی، رودهن، ایران.

علیرضا چناری: استادیار گروه علوم تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>شماره صفحات: ۵۳۳-۵۳۷</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> <p>واژه‌های کلیدی: ارزشیابی، متوسطه دوم، تفکر خلاق.</p>	<p>طراحی برنامه درسی به شیوه سنتی (موضوع مدار) با کاستی‌ها و مشکلات عدیده‌ای همراه است. مثلاً بی‌توجهی به شخصیت، نیازها و رغبت‌های یادگیرندگان، عدم انطباق با واقعیت‌های زندگی فردی و گسیختگی بخش‌های گوناگون برنامه درسی را می‌توان نام برد. این برنامه‌ها موضوعاتی را آموزش می‌دهند که مجزا هستند و موجب احساس بی‌ربطی، بی‌هودگی و گاهی حتی سردرگمی در دانش‌آموزان می‌شود. بنابراین مبحث تلفیق در دهه‌های اخیر با فراوانی و شدت بیشتری، در حوزه برنامه‌ی درسی، مطرح شده و به عنوان متغیری جدید هم‌افق‌های تازه‌ای را در مسیر تحول و تغییر پارادایم برنامه‌ی درسی قرار داده و هم بر پیچیدگی‌های نظری و عملی رشته افزوده است. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی الگوی برنامه درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق در دانش‌آموزان متوسطه دوم صورت گرفت. براساس یافته‌های پژوهش، مفاهیمی که با توجه به چهار بُعد الگو مورد تأکید متخصصان برنامه ریزی درسی و دبیران قرار گرفت. به نظر می‌رسد الگوی طراحی شده در چهار بُعد هدف، محتوی، فعالیت‌های یادگیری و ارزشیابی در دوره دوم متوسطه با توجه به نتایج حاصل از مرور نظام مند منابع و متون تخصصی و همچنین تحلیل محتوای کیفی، دارای کارایی و اثربخشی بوده و از پیش‌بینی‌کنندگی مناسبی برای پرورش تفکر خلاق در مدارس متوسطه برخوردار باشد.</p>

استناد: احدمطلق، الناز؛ والا، رضا؛ چناری، علیرضا. (۱۴۰۲). ارزشیابی برنامه درسی دوره متوسطه دوم در جهت پرورش تفکر خلاق. فصلنامه

جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ویژه‌نامه، شماره ۲، صص ۵۳۳-۵۳۷.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2024.266700.2891

* **Corresponding author:** Reza Vala, **Email:** vala@riau.ac.ir

Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

* نویسنده مسئول: رضا والا پست الکترونیکی: vala@riau.ac.ir

مقدمه

در عصر حاضر، نیازهای انسانی از مرزهای فردی و محلی فراتر رفته و به دلیل ارتباطات گسترده‌تر و پیچیده‌تر افراد و جوامع، نیازهای مشترک به وجود آمده و به تبع آن، دغدغه‌های نظام‌های آموزشی دامنه گسترده‌تری پیدا کرده است. لذا، نیاز به تغییر در برنامه‌های آموزشی و درسی مدارس و دانشگاه‌ها نه یک انتخاب، بلکه یک اجبار و الزام تلقی می‌شود. سرعت توسعه علم، در نیمه دوم قرن بیستم و دو دهه اول قرن بیست و یکم و به تبع آن، ظهور گرایش‌های تخصصی؛ مواجه شدن پژوهشگران و برنامه‌ریزان با زمینه‌های تخصصی مختلف و فراوان، فقدان دیدگاه مشترک بین متخصصان به علت تخصص‌گرایی، این مساله را نمایان ساخت که هر چند نگاه تخصصی به زمینه‌های مطالعاتی موجبات پیشرفت سریع در حوزه‌های مختلف را فراهم آورده است ولی نبود ارتباط منطقی بین این زمینه‌ها، به یک معضل تبدیل شده و تحقیقات علمی، برنامه‌ریزی درسی و فرآیند آموزش و یادگیری را با چالش‌های جدی مواجه ساخته است (احمدی، ۱۴۰۰). تغییرات گوناگون و مستمر در دنیای فناوری و دگرگونی‌های عظیم اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، و به تبع آن‌ها پیدایش نیازهای متنوع و گوناگون فردی و اجتماعی، و وضعیت نگران‌کننده‌ی فاصله‌ی بین دنیای آموزش و دنیای کار ضرورت ایجاد تغییر در شیوه‌های طراحی و اجرای برنامه‌های درسی را امری بدیهی ساخته است و موجب شده تا برنامه‌ریزان بیش از پیش در زمینه‌ی طراحی برنامه‌ها به رویکردهای مختلف بیندیشند. (یکی از رویکردهایی که می‌تواند به حل مسئله کمک کند رویکرد تلفیقی است.) در طول زمان نظام‌های درون رشته‌ای، مهم‌ترین سهم و نقش را در آموزش داشته‌اند. علیرغم انتقادات و اشکالاتی که به این شیوه‌ی سازماندهی وارد ساخته‌اند. اما عملاً بخش اعظم برنامه‌های درسی مدارس و دانشگاه‌ها در دنیا، بر این اساس طراحی می‌شده و اکنون نیز پا برجاست (احمدی به نقل از ملکی، ۱۳۸۲).

خلاقیت شامل دو بعد است. بعد اول تازگی ایده است؛ این یک پدیده در زندگی روزمره است و بنابراین هر کسی می‌تواند خلاق باشد و یک جنبه اساسی از کمک او به محیط کسب و کار بوده و همه باید در فرآیندهای خلاقانه شرکت کنند. بعد دوم سودمندی است. مفهومی که به روش‌های مادی یا عملی برای ارزیابی سودمندی اشاره دارد ایده‌های بدیع است (شالی^۱ و همکاران، ۲۰۰۴). در حالی که با وجود این نظام هرگز بین محتوای برنامه درسی و زندگی واقعی دانش‌آموز رابطه موثر به وجود نمی‌آید بدین معنی که آموخته‌های شاگردان در مسائل اساسی زندگی‌شان به کار نمی‌آید و هیچ کمکی در حل مسائل زندگی به آنها نمی‌کند. لذا وقتی مفاهیم علمی نتوانند دانش‌آموز را رشد دهند از ارزش تربیتی برخوردار نخواهند بود، چرا که در زمینه تربیت دانش‌آموز، رشته‌های علمی نقشی جز وسیله بودن ندارند. وقتی در زندگی خود با مسائلی مواجه می‌شویم هرگز نمی‌پرسیم که به عنوان مثال درس ریاضی چه بخش از مسئله را حل می‌کند و یا درس دیگر چه نقشی می‌تواند داشته باشد، چرا که مسائل اجتماعی از کلیت برخوردارند، لذا باید کلی نگریسته شوند. توانایی تفکر خلاق و خلاقیت دو چیز به هم مرتبط هستند. روش به دست آوردن توانایی تفکر خلاق، خلاقیت نامیده می‌شود. به گفته (چمبرلین و مون^۲، ۲۰۰۵)، ادریس و نور^۳ (۲۰۱۰)، رانکو و آکار^۴ (۲۰۱۲)، و سیمونتون^۵ (۲۰۰۰)، خلاقیت می‌تواند دستیابی به ایده‌های منحصر به فرد یا غیر معمول باشد. چهارتوانایی مهم عبارتند از: تفکر انتقادی، حل مسئله، تفکر خلاق، و همکاری (سریوونگچای^۶، ۲۰۱۵). مهارت تفکر خلاق، همان قدرت کشف، نوآوری و خلق ایده‌ای جدید است تا در موارد گوناگون بتوانیم راهی جدید و موثر بیابیم. با آموختن تفکر خلاق، هنگام مواجهه با مشکلات و دشواری‌ها احساسات منفی را به احساسات مثبت تبدیل می‌کنیم. هنگامی که تفکر خلاق را می‌آموزیم دیگر مشکلات زندگی مزاحم ما نیستند، بلکه هر کدام فرصتی هستند تا راه حل‌های جدید بیابیم و مشکلات را به گونه‌ای حل کنیم که کسی تاکنون این کار را نکرده باشد. خلاقیت فرآیند ایجاد یک تغییر جدید توسط ارتباط دانش فعلی با دانش موجود است (هنریکسن^۷ و همکاران، ۲۰۱۴).

1. Shalley Zhou & Oldham

2. Chamberlin & Moon

3. Idris & Nor

4. Runco & Acar

5. Simonton

6. Srivongchai

7. Henriksen

توجه نظام آموزش و پرورش و برنامه درسی به عنوان یکی از حلقه‌های اساسی نظام کلان تربیتی و آموزشی به مهارت‌های تفکر به ویژه، خلاقیت و تفکر انتقادی نقطه قوتی است که می‌تواند آموزش و پرورش بالنده را به همراه داشته باشد و ضرورتی اجتناب ناپذیر باید محسوب می‌گردد. در نظام آموزشی ما حفظ و انتقال اطلاعات شکل غالب آموزش را تشکیل می‌دهد، و بر همین اساس محتوا و شیوه‌های تدریس و ارزشیابی شکل می‌گیرد مشکلات اساسی در زمینه آموزش و پرورش تفکر خلاق دیده می‌شود. امروزه اغلب کارفرمایان از کیفیت نظام آموزشی شکایت دارند و اظهار می‌دارند که جوانان پس از فارغ التحصیل شدن از مؤسسه و دانشگاه، واجد مهارت‌های لازم برای انجام کارها نیستند و شواهد نشان می‌دهد که نظام آموزشی ما روز به روز کارایی خود را بیشتر از دست می‌دهد.

با توجه به وجود مشکلات برنامه‌های درسی موضوع محور در رابطه با پرورش خلاقیت و همچنین فقدان الگوی منسجم و اثربخش برنامه درسی با رویکرد خلاقیت محور در دوره دوم متوسطه دوم، هدف این پژوهش مطالعه رویکردها و الگوهای مختلف برنامه درسی تلفیقی و نیازهای واقعی دانش‌آموزان در زمینه آموزش خلاقیت، طراحی الگوی بهینه برنامه درسی تلفیقی جهت پرورش تفکر خلاق در مدارس متوسطه دوره دوم است.

اهداف مورد بررسی در این پژوهش عبارتند از:

۱. بررسی و طراحی الگوی برنامه‌ی درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق در مدارس متوسطه دوره دوم
۲. بررسی ویژگی‌های چهارچوب محتوای برنامه‌ی درسی و شیوه‌ی سازمان‌دهی آن در دوره متوسطه دوم مبتنی بر مؤلفه‌های برنامه درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق
۳. بررسی ویژگی‌های فعالیت‌های یادگیری برنامه درسی در دوره متوسطه دوم مبتنی بر مؤلفه‌های برنامه درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق

پیشینه تحقیق

طلوعی و همکاران (۱۴۰۰)، با بررسی تاثیر برنامه‌ی درسی تلفیقی بر یادگیری درس علوم تجربی و تربیت بدنی پایه‌ی پنجم، با رویکرد کاربردی و به روش شبه تجربی با استفاده طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون در ۲ گروه سنتی و تلفیقی، بعد از آموزش ۲۴ هفته‌ای به این نتیجه رسیدند که استفاده از تلفیق درس علوم با فعالیت‌های حرکتی، ضمن یادگیری بهتر درس علوم، در درازمدت می‌تواند موجب بهبود تندرستی جامعه‌ی هدف و علاقمندی دانش‌آموزان به رشته‌های ورزشی و شکوفایی استعدادهاى بالقوه آنان شود. یوسفی و نادری (۱۴۰۰) ضمن بررسی طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه‌ی درسی تلفیقی در دوره‌ی پیش‌دبستان با تمرکز بر حیطه‌ی روانی، استخراج مؤلفه‌های الگوی برنامه‌ی درسی تلفیقی، به منظور ارائه‌ی الگوی نظری را پیشنهاد دادند. مهدیزاده (۱۴۰۰) با رویکرد پژوهش، کیفی (روش تحلیل محتوای کیفی) و با بررسی کلیه‌ی کتاب‌های درسی پایه‌ی دوم ابتدایی و راهنماهای تدریس معلم هر کتاب نشان دادند که مطالب و محتواهای درسی گنجانده شده در برنامه‌ی درسی موضوع محور در مدت زمان مشخص شده برای تدریس و یادگیری کافی نیست و نیز به دلیل عدم وجود رابطه‌ی معنی‌دار بین محتوای دروس با زندگی و موقعیت‌های خارج از محیط آموزشی نیاز به برنامه‌ی درسی تلفیقی را محسوس‌تر می‌نماید. وی با هدف تدوین راهنمای عمل برنامه‌ی درسی تلفیقی پایه‌ی دوم ابتدایی با رویکرد کیفی (روش تحلیل محتوای کیفی) به بررسی کلیه‌ی کتاب‌های درسی پایه‌ی دوم ابتدایی و راهنماهای تدریس معلم پرداختند. رویکرد برنامه‌ی درسی تلفیقی مضمون محور (مفهوم محور و مهارت محور) انتخاب شد. مفاهیم و مهارت‌ها از کتاب‌های درسی و اهداف هر درس از راهنماهای تدریس معلم استخراج شد و هم‌زمان کدگذاری صورت گرفت. یافته‌ها نشان داد مطالب و محتواهای درسی گنجانده شده در برنامه‌ی درسی موضوع محور در مدت زمان مشخص شده برای تدریس و یادگیری کافی نیست و نیز به دلیل عدم وجود رابطه‌ی معنی‌دار بین محتوای دروس با زندگی و موقعیت‌های خارج از محیط آموزشی نیاز به برنامه‌ی درسی تلفیقی را محسوس‌تر می‌نماید. همچنین پورعباد (۱۳۹۹) در مطالعه‌ی ای با هدف مقایسه‌ی تاثیر برنامه‌ی درسی تلفیقی و سنتی در آموزش زبان انگلیسی در چهار مهارت اصلی زبان انگلیسی یعنی خواندن (reading)، نوشتن (writing)، مکالمه (speaking) و شنیدن (listening) در یک زمینه نیمه آزمایشی و از نوع طرح

پیش آزمون پس آزمون با گروه کنترل به این نتیجه رسیدند که تفاوت معناداری بین آموزش تلفیقی و سنتی زبان انگلیسی وجود دارد. قلاوند (۱۳۹۹) در پژوهشی با رویکرد کیفی در دو مرحله، در مرحله اول با روش تحلیل سنتز پژوهی و در مرحله دوم با استفاده از ادراکات صاحب‌نظران نتایج نشان داد که جنسی شامل تدارک دانش، مهارت و نگرش لازم جهت هدایت صحیح امور جنسی در فرد و زندگی اجتماعی است. کدخدازاده (۱۳۹۹) در تحقیقی با هدف شناسایی جایگاه کنجکاو و پیشرفت تحصیلی در برنامه‌ی درسی تلفیقی از دیدگاه معلمان نشان داد که برنامه‌ی درسی تلفیقی به ترتیب به میزان ۶۵/۱ و ۶۹/۹ درصد در پیشرفت تحصیلی و کنجکاو دانش آموزان تأثیرگذار است. مقام دوست (۱۳۹۸) با هدف طراحی و اعتبار بخشی الگوی مطلوب برنامه‌ی درسی هنرستان‌های کاردانش به این نتیجه رسیدند که الگوی طراحی شده توسط ۳۰ نفر از صاحب‌نظران برنامه‌ریزی درسی، کارشناسان دفتر تالیف کتب کاردانش و هنرآموزان با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته که روایی آن توسط ۳ نفر از متخصصان برنامه‌ی درسی و کارآفرینی مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن نیز ۰/۸۷ تعیین گردیده است، اعتبار بخشی شد، که درصد بالایی از نمونه‌ی آماری الگوی مذکور را تأیید نمودند. کینگ^۱ (۲۰۲۲) در مقاله‌ی، به طور مختصر تجربیات خود به عنوان یک کودک استثنایی دوگانه را بازگو می‌کند و به این نتیجه می‌رسد که اگر چه بسیاری از موانع آموزش کارآمد برای کودکان استثنایی دوگانه دارای سرشتی نظام‌مند هستند، اصلاحات در سطح مدرسه، و نیز پیشرفت‌های علمی، این قابلیت را دارند که برای این قشر بهبود پیدا کنند. لی^۲ و همکاران (۲۰۲۱) بر بررسی تفکر انتقادی و نیز ارتباط هوش هیجانی و پنج شیوه‌ی مدیریت تعارض با تفکر انتقادی تأکید دارند. گاندولفی^۳ (۲۰۲۱). تأکید دارد که به منظور کمک به یادگیری حضوری، مدل‌های ترکیبی، با تغییرات متناوب کلاس‌های حضوری و از راه دور (به صورت هفتگی یا روزانه)، به طور کلی (نزدیک به) مطلوب هستند. سوسان^۴ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی، بر حمایت از دپارتمان و دانشکده‌های حسابداری در زمینه تحقیقات آموزشی و طرح‌های یادگیری تأکید دارند.

جین^۵ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با پیروی از مدل مطالعه‌ی استراتژیک مشارکتی (CSR) اجرا شده در کلاسهای درس مدارس دبستان و متوسطه، به شرح جزئیات توسعه‌ی یک روش آموزش سه مرحله‌ای برای تسهیل فهم دانشجویان چینی سال اول کالج از مقالات پژوهشی پرداختند. نتایج نشان دادند که دانشجویان در اولین مرحله خود را برای تعامل و مشارکت آماده کردند، در دومین مرحله به شکل موفقیت‌آمیزی بطور مشارکتی معنا سازی نموده، و در مرحله‌ی آخر فهم خود را بهبود دادند. مفاهیم و محدودیت‌های روش آموزش سه مرحله‌ای برای مطالعه‌ی آکادمیک مشارکتی نیز مورد بحث قرار گرفته‌اند. فرانک^۶ و همکاران (۲۰۲۰) در تحقیقی با هدف بررسی تجربیات یادگیری دانشجویان فیزیوتراپی با اختلال بینایی در انگلستان به این نتیجه رسیدند که هنگام مواجهه با موانع، تجربیات مثبت زیادی وجود دارد که یادگیری را ممکن می‌سازد، به ویژه هنگامی که کارکنان و دانشجویان در یک محیط باز، پشتیبان و پیش‌رو با یکدیگر کار می‌کنند. تمار^۷ و همکاران (۲۰۱۹) نشان دادند که نیاز به برنامه‌های آموزشی برای آموزگاران برای بهبود آگاهی آنان درباره‌ی روش‌های یادگیری آموزشی فن‌آورانه، و اهمیت فراهم آوردن فرصت‌هایی برای کسب توانش دیجیتال و ترغیب آموزگاران برای سازگار کردن خود با فن‌آوری‌های دیجیتال در درون بافت‌های رشته‌های خاص اهمیت دارد. گیسلاين^۸ و همکاران (۲۰۱۹)، به طور هم‌زمان ظرفیت معلم برای استفاده از منابع آموزشی و تاثیر برنامه‌ی درسی بر آموزش را تجزیه و تحلیل نمودند. هوا^۹ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی طراحی مدل برنامه‌ریزی درسی چند بعدی در ترویج تفکر آینده در مدارس ابتدایی پرداختند. نتایج نشان داد که بین گروه مداخله و کنترل در همه‌ی ابعاد تفاوت معناداری وجود دارد. بهبود در تفکر فردی آینده و ابعاد آن در گروه مداخله و همچنین با توجه به نوع مدرسه است و بهبود در تفکر

1. King

2. Lee

3. Gandolfi

4. Susan

5. Jin

6. Frank

7. Tamar

8. Ghislaine

9. Hava

آینده‌ی گروهی همراه با مشکلات در برخی حوزه‌ها همراه است. شارون^۱ و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی حمایت از مدل‌سازی علمی از طریق برنامه‌ریزی درسی در کلاس‌های علوم مقطع ابتدایی پرداختند. نتایج نشان داد که اول مدل‌سازی برای ساختن و محتوای علمی و بسته به نوع مدل به طرق مختلف با هم ارتباط دارند. یانگ و همکاران (۲۰۱۸) ضمن بررسی برنامه‌ی درسی تلفیقی در تدریس مبتنی بر شادی و تدریس مبتنی بر نقشه‌ی ذهن، به این نتیجه رسیدند که تخیل و خلاقیت در عملکرد دانش‌آموزان تا حد زیادی مشاهده شد و تخیل دانش‌آموزان به طور طبیعی بهبود یافته است.

با توجه به مطالعات انجام گرفته در بخش نظری پژوهش می‌توان دریافت که بررسی وضعیت فعلی شیوه‌های سازماندهی مواد و محتوای درسی در نظام آموزشی ما، در دوره‌های مختلف تحصیلی معمولاً به شیوه سنتی و رایج مانند شیوه‌ی موضوعات مجزا یا رشته‌های علمی در چارچوب کتاب‌های درسی مختلف سازماندهی می‌شود و محتوای این رشته‌های علمی و کتاب درسی غالباً با یکدیگر ارتباط محتوای و هم پوششی لازم را ندارد. براین اساس در سال‌های اخیر گرایش برنامه‌ریزان درسی، کارشناسان و طراحان کتاب‌های درسی به استفاده از رویکردها یا الگوهای جامع، یکپارچه و در هم تنیده با عنوان کلی رویکردهای میان رشته‌ای یا چند رشته‌ای افزایش یافته است و از این رو استفاده از رویکرد‌های تلفیقی یا در هم تنیده به جای رویکردهای رایج و سنتی، توجه پژوهشگران و علاقه‌مندان به توسعه و بهبود نظام برنامه‌ریزی درسی کشور را به خود معطوف داشته است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به ماهیت و مفهوم، آمیخته یا ترکیبی (کیفی و کمی)، از نظر هدف کاربردی بود که با استفاده از روش تحقیق زمینه‌ای انجام گرفت. در تدوین چارچوب پژوهش همزمان از مفاهیم، رویکردها و روش‌های تحلیل و موقعیت‌سنجی استفاده شد. این چارچوب نگاهی کل‌گرا، سیستمی و بلندمدت به مقوله برنامه‌ی درسی تلفیقی خلاقیت محور دارد. در این مطالعه برای پاسخ‌گویی به سؤالات از سه روش مطالعه کتابخانه‌ای، مصاحبه و تکنیک دلفی انجام گرفت.

پژوهش حاضر با توجه به ماهیت و مفهوم، آمیخته یا ترکیبی (کیفی و کمی)، از نظر هدف کاربردی بود که با استفاده از روش تحقیق زمینه‌ای انجام گرفت. در تدوین چارچوب پژوهش همزمان از مفاهیم، رویکردها و روش‌های تحلیل و موقعیت‌سنجی استفاده شد. این چارچوب نگاهی کل‌گرا، سیستمی و بلندمدت به مقوله برنامه‌ی درسی تلفیقی خلاقیت محور دارد. در این مطالعه برای پاسخ‌گویی به سؤالات از سه روش مطالعه کتابخانه‌ای، مصاحبه و تکنیک دلفی انجام گرفت.

در این پژوهش به منظور طراحی الگویی برای برنامه‌ی درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق در مدارس متوسطه دوره دوم از روش تحقیق آمیخته (کیفی و کمی) استفاده خواهد شد. جامعه آماری شامل دو بخش جامعه متخصص انسانی و جامعه اسنادی و اطلاعاتی بود.

الف) جامعه متخصصین برنامه‌ی درسی که به عنوان عضو ثابت در انجمن برنامه‌ریزی درسی ایران عضویت دارند و ۵۰۰ نفر می‌باشند. ب) جامعه دبیران دوره متوسطه دوم کشور در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ که به عنوان دبیر موظف در این دوره به تدریس اشتغال دارند و ۱۸۳۰۰۰ نفر می‌باشند.

برای انتخاب نمونه از جامعه متخصصین برنامه‌ی درسی از روش نمونه‌گیری هدفمند ملاک محور استفاده شد. همچنین برای انتخاب نمونه از جامعه دبیران دوره متوسطه دوم، ابتدا با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای، چهار استان خوزستان، مرکزی، آذربایجان غربی و چهارمحال بختیاری انتخاب گردید و در نهایت با توجه به تخصصی بودن موضوع مورد بررسی (برنامه‌ی درسی تلفیقی) ضمن مراجعه و استعمال از ادارات آموزش و پرورش استان‌های انتخاب شده به روش نمونه‌گیری هدفمند ملاک محورگزینش صورت گرفت.

برای بخش کیفی پژوهش، پس از هماهنگی با مشارکت‌کنندگان و تعیین وقت قبلی، با متخصصان برنامه‌ریزی درسی مصاحبه صورت گرفت (برخی از مصاحبه‌ها به صورت حضوری و اکثراً از طریق شبکه‌های اجتماعی (واتس‌آپ و ایتا و غیره). بر این

^۱. Sharon

اساس، با ۳۵ نفر از مشارکت‌کنندگان به صورت هدفمند، مصاحبه‌ای به صورت نیمه ساختاریافته صورت گرفت. طول مصاحبه‌ها هرکدام بین ۲۰ تا ۳۵ دقیقه به طول انجامید که به طور کامل ضبط شدند. پس از بررسی و تحلیل کامل مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون کدگذاری صورت گرفت و با استفاده از مطالعات اسنادی مؤلفه های مورد نظر استخراج شدند.

برای انجام بخش کمی پژوهش، براساس یافته های بخش کیفی، با توجه به مؤلفه های اصلی و گویه مربوط به آن ها، پرسشنامه ای با طیف ۵ درجه ای لیکرت تنظیم گردید و در اختیار ۱۷۸ نفر از دبیران نمونه پژوهش قرار گرفت. نظر غالب محققان در تعیین نمونه آماری مطالعات کیفی بر اشباع نظری خود محقق است تا آنجا که وی به این نتیجه برسد نظرات خبرگان یا اعضای نمونه دارای بسندگی کافی است. تا بتوان با اعتبار بالایی از داده های به دست آمده برای شناسایی مؤلفه های مورد نظر استفاده می شوند. نمونه عبارت است از قسمت و یا تکه و یا اشخاصی که به عنوان نماینده تام یک جنس و یا گروه باشد. یا نمونه عبارت از نمایش یک مورد کوچک از کل است. معمولاً در مسائل مختلف برای محقق وقت گیر و هزینه بر است تمام جامعه آماری را مورد مطالعه قرار دهد. همچنین تجزیه و تحلیل آن نیز از توان محقق بیرون است از این گذشته اگر نمونه از افراد جامعه معلومات کافی را بدست دهد نیاز نیست که روی همه افراد جامعه تحقیق انجام گیرد. جامعه متخصصان حوزه برنامه ریزی درسی می باشند که داده های استخراجی از آن ها با روش های کیفی تحلیل شده است.

پس از جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS ۲۶ در دوسطح توصیفی و استنباطی، تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری شد. همان طور که پیش از این ذکر شد، تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی است، زیرا با توجه به یافته های آن می توان رویکرد مناسب برای برنامه درسی تلفیقی مبتنی بر پرورش تفکر خلاق را به دست آورد. در آغاز پژوهش پس از هماهنگی های لازم از طریق دانشگاه و نامه‌نگاری با آموزش و پرورش و نهادهای مورد نیاز و تایید و موافقت اساتید راهنما با متن سؤالات مصاحبه نیمه ساختارمند به منظور شناسایی ویژگی ها و مؤلفه های اولیه برای دستیابی به الگوی مناسبی از برنامه تلفیقی با محوریت تفکر خلاق در دانش آموزان دوره دوم متوسطه، اقدام به انجام مصاحبه با متخصصین و خبرگان نمونه پژوهش گردید. پس از بررسی و هم‌اندیشی ذی‌نفعان برنامه درسی تلفیقی که به‌نوعی مشارکت‌کنندگان پژوهش بودند شناسایی شدند. پس از هماهنگی با مشارکت‌کنندگان و تعیین وقت قبلی، با متخصصان برنامه ریزی درسی مصاحبه صورت گرفت (برخی از مصاحبه ها به صورت حضوری و اکثراً از طریق شبکه های اجتماعی (واتس آپ و ایتا و غیره) بر این اساس، با ۳۵ نفر از مشارکت‌کنندگان به صورت هدفمند، مصاحبه‌ای طی ۹ سوال به صورت نیمه ساختاریافته صورت گرفت. طول مصاحبه‌ها هرکدام بین ۲۰ تا ۳۵ دقیقه به طول انجامید که به طور کامل ضبط شدند. پس از بررسی و تحلیل کامل مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون کدگذاری صورت گرفت و با استفاده از مطالعات اسنادی مؤلفه های مورد نظر استخراج شدند.

یافته‌های تحقیق

بر اساس نتایج این بخش، محتوای و شیوه سازماندهی آن در برنامه درسی تلفیقی پرورش تفکر خلاق دانش آموزان عبارتند از: سازماندهی محتوا به صورت موضوع محور (دیسپلینی)، سازماندهی محتوا به صورت رشته های موازی، سازماندهی محتوا به صورت چند رشته ای (مقاطع، متکثر)، سازماندهی محتوا از ساده و عینی به پیچیده و ذهنی، سازماندهی محتوا (افقی، عمودی، مارپیچی و تلفیقی)، سازماندهی محتوا با توجه به حوزه های وسیع، سازماندهی محتوا با تأکید بر میان رشته ای، سازماندهی محتوا با تأکید بر فرارشته ای، انتخاب محتوا از طریق طرح مسائل پیچیده و چند بُعدی، انسجام و یکپارچگی سازمان محتوا، تأکید بر مضمون ها بعنوان دانش چندبُعدی، انتخاب محتوا متناسب با تجارب، علایق و نیازها، انتخاب محتوای به صورت ایجاد فهم میان رشته ای، انعطاف پذیری محتوا، انتخاب محتوای آموزشی خانه، مدرسه، شهرو جامعه، توالی محتوا، استمرار محتوا (مداومت محتوا)، جامعیت محتوا (ایمنی جسمی، روانی، اجتماعی، معنوی).

برای آزمون سؤالات پژوهش از آزمون فریدمن استفاده شده است. در ادامه به ترتیب سؤالات پژوهش ارائه شده است.

سوال اول: ویژگی‌های اهداف برنامه درسی در دوره متوسطه دوم مبتنی بر مؤلفه‌های برنامه درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق کدامند؟

جدول ۱. رتبه بندی ویژگی های اهداف الگوی برنامه درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق

عناصر برنامه درسی	رتبه	ویژگی	رتبه فریبند	درجه آزادی	ف	سطح معنی داری
اهداف	۱	ترکیب و پیوند دانش ها، رویه ها، مهارت ها، ابزارها و چشم اندازها	۱۲/۰۵	۱۹	۴۷۹/۵۰	۰/۰۰۱
	۲	کم کردن تعداد موضوعات درسی	۱۰/۵۴			
	۳	اجرائی کردن اسناد بالادستی آموزش و پرورش در زمینه تلفیق برنامه درسی	۱۲/۱۳			
	۴	ارتباط دادن برنامه درسی با مسائل زندگی واقعی	۱۲/۲۳			
	۵	توجه به علایق، نیازها و توانایی های یادگیرندگان	۱۰/۳۱			
	۶	درک ابعاد مختلف موضوع از زوایای مختلف	۱۰/۷۰			
	۷	افزایش اعتماد به نفس و عزت نفس	۱۱/۶۷			
	۸	توجه به تلفیق موضوعات درسی	۱۲/۹۰			
	۹	توانا کردن یادگیرندگان در حل مسائل پیچیده	۱۰/۲۶			
	۱۰	برداشتن مرزهای ساختگی و ایجاد ارتباط بین دروس مختلف	۱۰/۶۸			
	۱۱	توجه به مهارت های فرآیندی مهارت های تفکر خلاق، مهارت تصمیم گیری، مهارت کاوشگری، مهارت اجتماعی	۱۰/۰۸			
	۱۲	توجه به مهارت های فرآیندی جمع آوری، تحلیل و استدلال، سازماندهی و طبقه بندی، فرضیه سازی و پیش بینی، حل مسأله و تفسیر نتایج	۱۲/۹۴			
	۱۳	توجه به مهارت های فرآیندی قدرت تخیل، شهود، مهارتهای گفتاری و اجتماعی و توانایی بیان افکار و احساسات در قالب های هنری همچون طراحی، نقاشی، عکاسی، گفتگوی نمایشی	۱۱/۹۱			
	۱۴	طراحی برنامه درسی از پایین به بالا	۱۱/۷۴			
	۱۵	پایبندی به ارزش ها، تفکر درباره منابع خدادادی، ایجاد عادات درست و منظم، حس مسؤولیت پذیری و روحیه مشارکت و تعاون	۹/۵۳			
	۱۶	مهارت های ارتباطی، مهارت اندیشیدن و تفکر منطقی، روحیه وطن دوستی	۱۱/۶۱			
	۱۷	جلوگیری از تفرق در یادگیری و ایجاد وحدت و سازمان	۸/۴۶			
	۱۸	متناسب کردن حجم محتوا و تنوع مواد درسی با زمان آموزش	۱۱/۱۰			
	۱۹	تمرکز مشترک از طریق انتخاب مضامین ارزشمند	۹/۳۵			
	۲۰	شاگرد محوری در طراحی، اجرا و ارزیابی برنامه ها	۱۲/۸۲			

بر اساس نتایج جدول ۱، در گویه های مختلف اهداف الگوی برنامه آموزش تلفیقی پرورش تفکر خلاق دانش آموزان، تفاوت بین رتبه های اعلام شده معنی دار گردید؛ چرا که مقدار سطح معنی دار آماره خی دو ($P < ۰/۰۰۰$) از مقدار خطای مجاز ($۰/۰۵$) کمتر شده است. بر این اساس با توجه به نتایج جدول در اهداف، ۶ ویژگی مربوط به ردیف های ۴، ۱، ۳، ۱۲، ۸، و ۲۰، از اولویت بیشتری برخوردار بوده اند.

سؤال دوم: ویژگی های چهارچوب محتوای برنامه درسی و شیوه سازمان دهی آن در دوره متوسطه دوم مبتنی بر مؤلفه های برنامه درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق کدامند؟

جدول ۲. رتبه بندی ویژگی های محتوای الگوی برنامه درسی و شیوه های سازماندهی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق

سطح معنی داری	دو	درجه آزادی	رتبه فریبدهی	ویژگی و	رتبه	عناصر برنامه درسی
۰/۰۰۰	$X^2=۶۱/۶۸۲$	۱۹	۱۱/۹۱	سازماندهی محتوا به صورت موضوع محور (دیسپلینی)	۱	محتوا
			۱۰/۹۴	سازماندهی محتوا به صورت رشته های موازی	۲	
			۱۰/۹۲	سازماندهی محتوا به صورت چند رشته ای (متقاطع ، متکثر)	۳	
			۱۱/۹۴	سازماندهی محتوا از ساده و عینی به پیچیده و ذهنی	۴	
			۱۱/۶۷	سازماندهی محتوا با توجه به حوزه های وسیع	۵	
			۱۰/۸۶	سازماندهی محتوا با تأکید بر میان رشته ای	۶	
			۱۰/۷۴	سازماندهی محتوا با تأکید بر فرارشته ای	۷	
			۱۰/۳۳	سازماندهی محتوا(افقی،عمودی،ماریچی و تلفیقی)	۸	
			۱۰/۴۹	انتخاب محتوا از طریق طرح مسائل پیچیده و چند بعدی	۹	
			۱۰/۹۷	انسجام و یکپارچگی سازمان محتوا	۱۰	
			۱۰/۵۸	تأکید بر مضمون ها بعنوان دانش چندبعدی	۱۱	
			۱۰/۴۱	انتخاب محتوا متناسب با تجارب، علایق و نیازها	۱۲	
			۱۱/۵۹	انتخاب محتوا به صورت ایجاد فهم میان رشته ای	۱۳	
			۱۰/۵۱	انعطاف پذیری محتوا	۱۴	
			۱۰/۳۵	انتخاب محتوای آموزشی خانه،مدرسه،شهر و جامعه	۱۵	
			۱۰/۳۸	توالی محتوا	۱۶	
			۱۰/۴۰	استمرار محتوا(مداومت محتوا)	۱۷	
			۱۱/۱۷	جامعیت محتوا(جسمی،روانی،اجتماعی،معنوی)	۱۸	

بر اساس نتایج جدول ۲، در گویه های مختلف اهداف مبتنی بر محتوای الگوی برنامه تلفیقی پرورش تفکر خلاق در دانش آموزان، تفاوت بین رتبه های اعلام شده معنی دار گردید؛ چرا که مقدار سطح معنی دار آماره خی دو ($P < ۰/۰۰۰$) از مقدار خطای مجاز ($۰/۰۵$) کمتر شده است. بر این اساس با توجه به نتایج جدول در محتوی، ۵ ویژگی مربوط به ردیف های ۱، ۴، ۵، ۱۳ و ۱۸ از اولویت های بیشتری برخوردار بوده اند. سؤال سوم: ویژگی های فعالیت های یادگیری برنامه درسی در دوره متوسطه دوم مبتنی بر مؤلفه های برنامه درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق کدامند؟

جدول ۳. رتبه بندی ویژگی های فعالیت های یادگیری الگوی برنامه درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق

سطح معنی داری	دو	درجه آزادی	رتبه فریبدهی	ویژگی و	رتبه	عناصر برنامه درسی
۰/۰۰۰	$X^2=۳۵/۲۴۷$	۹	۱۰/۴۶	آموزش با بهره گیری مطلوب و مؤثر از رسانه(فیلم،تصویر،انیمیشن و...)	۱	محتوا
			۱۰/۵۴	راهبرد بازی	۲	
			۹/۵۴	راهبرد ایفای نقش	۳	
			۱۰/۲۱	بارش مغزی (برای سیال سازی ذهنی)	۴	
			۱۲/۱۳	یادگیری معنادار	۵	
			۱۰/۲۸	راهبرد اکتشافی	۶	
			۱۲/۵۷	راهبرد یادگیری مبتنی بر پروژه	۷	
			۱۰/۵۸	راهبرد تدریس تیمی	۸	

		۱۰/۲۹	راهبرد مشارکتی	۹	فعالیت های یادگیری
		۱۲/۴۰	راهبرد حل مسأله	۱۰	
		۱۱/۶۴	کاوشگری	۱۱	
		۱۱/۳۰	بدیعه پردازی	۱۲	
		۱۱/۲۸	راهبرد خودهدایتی	۱۳	
		۱۱/۴۴	بهره گیری از شبیه سازها، مدل ها و ابزار برای مهارت آموزی	۱۴	
		۱۲/۱۶	استفاده از شیوه های آموزش ترکیبی (سنتی و فناوری های جدید: واقعیت افزوده، هوش مصنوعی، واقعیت اشیا و...)	۱۵	
		۱۱/۵۱	استفاده از روش تشویق، احیاء کرامت و عزت نفس در عرصه یادگیری	۱۶	
		۱۱/۸۳	فعالیت های یادگیری بر اساس ماهیت سازنده گرا	۱۷	
		۱۲/۷۴	فعالیت های یادگیری بر اساس ماهیت انسان گرا	۱۸	
		۱۱/۰۸	فعالیت های یادگیری بر اساس ماهیت پیشرفت گرا	۱۹	
		۱۱/۹۳	فعالیت های یادگیری بر اساس ماهیت پست مدرنیستی	۲۰	
		۱۲/۳۹	فعالیت های یادگیری بر اساس ماهیت فراشناخت	۲۱	

بر اساس نتایج جدول ۳، در گویه های مختلف فعالیت های یادگیری الگوی برنامه تلفیقی پرورش تفکر خلاق در دانش آموزان، تفاوت بین رتبه های اعلام شده معنی دار گردید؛ چرا که مقدار سطح معنی دار آماره خی دو ($P < 0/000$) از مقدار خطای مجاز (۰/۰۵) کمتر شده است. بر این اساس با توجه به نتایج جدول فعالیت های یادگیری، ۶ ویژگی مربوط به ردیف های ۵، ۷، ۱۰، ۱۵، ۱۸ و ۲۱ از بیشترین اولویت برخوردار بوده‌اند.

نتیجه گیری

نظام های آموزشی اکثر کشورهای جهان، به صورتی طراحی شده اند که با آموزش مهارت های تفکر خلاق و انتقادی بتوانند بر مشکلات و پیچیدگی های عصر حاضر فائق آیند؛ بنابراین زمانی که صاحب نظران و دست اندرکاران آموزش و پرورش اقدام به تعیین هدف برای آموزش می نمایند، قطعاً یکی از اولویت ها، تفکر و اندیشیدن است (شریفی و همکاران، ۱۳۹۷). طبق پژوهش (بینگی، ۲۰۱۵)، آموزش مهارت های تفکر و توجه به آن در محیط های آموزش و یادگیری، علاوه بر اینکه باعث شناسایی و تجزیه و تحلیل منابع اطلاعاتی و توسعه دانش می گردد، این فواید را نیز به دنبال خواهد داشت: شک و استدلال، نگاه کردن چندبعدی به موقعیت، نگاه باز به تغییرات و نوآوری، افکار بدون تعصب فکر کردن، تفکر باز، تفکر تحلیلی و توجه به جزئیات. بنابراین در برنامه درسی باید استعلای خودآگاهی و نقد فردی فراگیران مدنظر قرار گیرد که به درستی این موضوع توسط پاسخگویان تشخیص داده شده است.

سؤال دوم: ویژگی های چهارچوب محتوای برنامه درسی و شیوه سازمان دهی آن در دوره متوسطه دوم مبتنی بر مؤلفه های برنامه درسی تلفیقی در جهت پرورش تفکر خلاق کدامند؟

بر اساس یافته های توصیفی به دست آمده در مطالعه حاضر، مشخص گردید که از میان ۱۸ محتوای برنامه درسی و شیوه سازمان دهی آن، ۵ ویژگی شناسایی شده، با توجه به رتبه های اعلام شده، موارد زیر در محتوای پرورش تفکر خلاق در دانش آموزان دوره متوسطه دوم به طور معنی داری در اولویت می باشند:

- ۱- سازماندهی محتوا به صورت موضوع محور (دیسپلینی)،
- ۲- سازماندهی محتوا از ساده و عینی به پیچیده و ذهنی،
- ۳- سازماندهی محتوا با توجه به حوزه های وسیع،
- ۴- انتخاب محتوا به صورت ایجاد فهم میان رشته ای،
- ۵- جامعیت محتوا (جسمی، روانی، اجتماعی، معنوی).

نتایج مطرح شده با تحقیقات انجام گرفته توسط شریفی نژاد (۱۳۹۲)، یوسفی و نادری (۱۴۰۰)، سیدی (۱۳۹۹)، قلاوند (۱۳۹۹)، مقام دوست (۱۳۹۸)، جماعتی و همکاران (۱۴۰۱)، راهبر و همکاران (۱۴۰۱)، شارون و همکاران (۲۰۱۸)، یانگ و همکاران (۲۰۱۸)، همسو بوده است. این تحقیقات هر کدام به نوعی در طراحی برنامه های درسی، به نحوه انتخاب محتوا و انواعی از شیوه های سازمان دهی محتوا که در این مطالعه به دست آمده، اشاراتی نموده اند.

جهت تبیین عناصر مذکور می توان استنباط استفاده نمود که محتوای پرورش تفکر خلاق به دانش آموزان دوره متوسطه دوم زمانی همراه با مؤفقیت خواهند بود که علاوه بر تناسب داشتن با خصوصیات فردی دانش آموزان، براساس اصول یادگیری و سازماندهی طراحی محتوا تنظیم شده باشند. محتوای آموزشی باید با گروه سنی، قوه درک، علایق و رغبت شاگردان مطابقت داشته باشد تا برای همه افراد با قابلیت های متفاوت، فرصت های مناسبی برای رسیدن به هدف های آموزشی فراهم کند.

منابع

۴۷. ابراهیمی، نامدار و محمود مهرمحمدی (۱۳۹۹). تربیت برای پرسیدن: درآمدی بر نظریه تربیتی پرسش محور. تهران: نشر نی.
۴۸. اسماعیلی، زهرا (۱۳۹۹). تدوین راهنمای عمل برنامه درسی تلفیقی پایه اول ابتدایی. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه الزهرا.
۴۹. امینی، محمد، رحیمی و مرجان. منتظر (۱۳۹۸). تعیین نقش و سهم برخی عوامل و موانع رشد خلاقیت در نظام آموزشی ایران (مورد مطالعه: مدارس دوره متوسط اول کاشان). ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۹(۱): ۱۱۴-۸۱.
۵۰. انوری، مهسا (۱۳۹۹). تدوین راهنمای عمل برنامه درسی تلفیقی پایه پنجم ابتدایی. پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه درسی تهران: دانشگاه الزهرا.
۵۱. پورعباده، پریسا (۱۳۹۹). مقایسه تاثیر برنامه درسی تلفیقی و سنتی در یادگیری زبان انگلیسی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا (س).
۵۲. جلال پور، سارا (۱۳۹۹). تدوین و تولید راهنمای عمل برنامه درسی تلفیقی پایه سوم ابتدایی. (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه الزهرا، تهران.
۵۳. جماعتی، رسول، حکیم زاده، رضوان، عراقیه، علی رضا و بتول فقیه آرام (۱۴۰۱). ارائه الگوی برنامه درسی تلفیقی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان، مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، (۳۰).
۵۴. راهبر، علی، امام جمعه، سید محمدرضا، حسینی دهشیری، افضل السادات و علیرضا عصاره (۱۴۰۱). طراحی الگوی برنامه درسی مبتنی بر خلاقیت برای دانشجو معلمان: رویکرد داده بنیاد. فناوری آموزش، ۱۷(۱): ۱۳۸-۱۲۱.
۵۵. سیدی، بتول (۱۳۹۹). طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی تربیت اقتصادی در دوره اول متوسطه با رویکرد تلفیقی، دکتری تخصصی، دانشگاه الزهرا (س).
۵۶. سیف، علی اکبر (۱۳۹۴). روانشناسی پرورشی نوین، روانشناسی یادگیری و آموزش، تهران: دوران.
۵۷. صفایی، نصرت، زارعی، اقبال و عبدالوهاب سماوی (۱۴۰۰). طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی مبتنی بر مهارت های تفکر خلاق برای دانش آموزان دوره ابتدایی. فناوری آموزش، ۱۵(۳): ۵۹۰-۵۷۹.
۵۸. طلوعی خیبری، فاطمه، طیبی ثانی، سید مصطفی و باقر مرسل (۱۴۰۰). تاثیر برنامه درسی تلفیقی بر یادگیری درس علوم تجربی و مهارت تربیت بدنی پایه پنجم ابتدایی، رهبری و مدیریت آموزشی، (۵۶).
۵۹. علیپور، وحیده (۱۳۸۳). بررسی محتوای درسی کتب دوره راهنمایی از نظر تفکر انتقادی"، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران.
۶۰. قلاوند، زهره (۱۳۹۹). طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی تربیت جنسی در دوره اول متوسطه با رویکرد تلفیقی، دکتری تخصصی، دانشگاه الزهرا (س).
۶۱. کدخدازاده، سمیه (۱۳۹۹). جایگاه کنجکاوی و پیشرفت تحصیلی در برنامه درسی تلفیقی از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی، کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا (س).

۶۲. کرمی، مرتضی و احمد رجیبی باغدار (۱۳۹۵). طراحی الگویی برای برنامه‌دردسى مبتنی بر پرورش خلاقیت در دوره ابتدایی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، پایان نامه کارشناسی ارشد.
۶۳. مقام دوست، ابوبکر (۱۳۹۸). طراحی و اعتبار سنجی الگوی مطلوب برنامه درسی هنرستان های کاردانش با رویکرد کارآفرینی، دکتری تخصصی، دانشگاه تربیت مدرس.
۶۴. مهدیزاده، پریسا (۱۴۰۰). تدوین راهنمای عمل برنامه درسی تلفیقی پایه دوم ابتدایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا (س).
۶۵. یوسفی واقف، بهناز و عزت الله نادری (۱۴۰۰). طراحی و اعتبار یابی الگوی برنامه‌دردسى تلفیقی در دوره پیش‌دبستان با تمرکز بر حیطة روانی - حرکتی، پژوهش در برنامه ریزی درسی، (۷۰).
66. Ahmadi, P. (2021). Compilation of curriculum practice guide and integrated education, in order to empower primary teachers in virtual education in the age of Corona. Booklet of the 18th Conference of the Iranian Curriculum Studies Association. Iranian identity of curriculum and education in the post-corona era. Mashhad Ferdowsi University. March 18 and 19. [In Persian].
67. Alberto Gandolfi (2021). Planning of school teaching during Covid-19, Physica D. the Imagination for Second Graders”, International Journal of Information and Education Technology, Vol. 8, No. 2
68. Davidson, B. (1994). Critical thinking: a perspective and prescriptions for language teachers. The Language Teacher: 18(4), 20-26.
69. Ghislaine Gueudeta , Caroline Poisard (2019). Design and use of curriculum resources for teachers and teacher educators: Example of the Chinese abacus at primary school, International Journal of Educational Research.
70. Hava .Vidergor,Mor.Givon,Eti.Mendel.(2019). “Promoting future thinking in elementary and middle school applying the Multidimensional Curriculum Model”, Thinking, Volume, Pages 19-30.
71. Helen Frank , Mike McLinden , Graeme Douglas (2020). Accessing the curriculum; university based learning experiences of visually impaired physiotherapy students, Nurse Education in Practice.
72. Lee, J., & Cho, J. (2021). Process-oriented Evaluation Method for Computational Thinking. Journal of Digital Convergence, 19(10), 95-104.
73. Martins, E.C. & Terblanche, F. (2003). Building organizational culture that stimulates creativity and innovation. European Journal of Innovation Management, 6(1), 64-74.
74. Mikdashi, T. (1999). Constitutive meaning and aspects of work environment affecting creativity in Lebanon. Participation & Empowerment: An International Journal, 7(3), 47-55.
75. Pauker, R.A. (1987). Teaching thinking and reasoning skills: Problems and solutions. Arlington, VA: American Association of School Administrators
76. Pološki Vokić, N., & Aleksić, A. (2020). Are Active Teaching Methods Suitable for All Generation Y students?—Creativity as a Needed Ingredient and the Role of Learning Style. Education Sciences, 10(4), 87.
77. Runco, M.R. & Sakamoto, S.O. (1999) Experimental studies of creativity. In Sternberg, R.J. (ed.) Handbook of Creativity. Cambridge: Cambridge University Press, 35-61
78. Scheffler, I. (1960). The language of education. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
79. Scriven, M., & Richard, W. P. (1987). Defining critical thinking, draft statement written for the national council for excellence in critical thinking instruction. Available at <http://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>; accessed 2017 11 29.
80. Seth King (2022). The education context for twice-exceptional students: An overview of issues in special and gifted education, Neurobiology of Learning and Memory.
81. Seth King (2022). The education context for twice-exceptional students: An overview of issues in special and gifted education, Neurobiology of Learning and Memory.

82. Sharifi, Saber; Saif Naraghi, Naderi, Ezzatola; Qadsi, Akhr (2017). The position of critical thinking in the upstream documents of Iranian education. *Research in educational systems*, 12 (special issue), 249-266
83. Sharon Lynn ChuElizabeth DeuermeyerFrancis Que(2018). “Supporting scientific modeling through curriculum-based making in elementary school science classes”, *International Journal of Child-Computer Interaction*, Volume 16, , Pages 1-8
84. Simonton, D. K. (2000). Creativity: Cognitive, Personal, Development, and Social Asects. *American Psychologist*, 55(1), 151–158.
85. Sternberg, R.J. (2006). The nature of creativity. *Creativity Research Journal*, 18(1), 87-98.
86. Susan K. Wolcott, Matthew J. Sargent (2021). Critical thinking in accounting education: Status and call to action, *Journal of Accounting Education*.
87. Tamar Meirovitz , Susie Russak , Ayala Zur (2019). English as a foreign language teachers’ perceptions regarding their pedagogical-technological knowledge and its implementation in distance learning during COVID-19, journal homepage: www.cell.com/heliyon.
88. Tamar Meirovitz , Susie Russak , Ayala Zur (2019). English as a foreign language teachers’ perceptions regarding their pedagogical-technological knowledge and its implementation in distance learning during COVID-19, journal homepage: www.cell.com/heliyon.
89. Tan Jin , Xiaoling Liu , Jun Lei (2020). Developing an effective three-stage teaching method for collaborative academic reading: Evidence from Chinese firstyear college students, *Journal of English for Academic Purposes*.
90. Tan Jin , Xiaoling Liu , Jun Lei (2020). Developing an effective three-stage teaching method for collaborative academic reading: Evidence from Chinese firstyear college students, *Journal of English for Academic Purposes*.
91. Torrance, E.P. (1962). *Guiding creative talent*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
92. Yang. Y.Sh, Chun-Yi Lee, Tsai-Feng Cheng, and ShiJer Lou (2018). “ Effects of the Life CurriculumIntegrating the Happiness Teaching and the Mind Mapping Teaching Methods on.